

Bölüm 19

TÜRK TARİHİNDE VE KÜLTÜRÜNDE GÖÇ¹

Immigration in Turkish History and Culture

İsa KALAYCI²

Giriş

Türk Tarihi'nin en önemli konularından biri olan ve pek çok hazin olayı, ama aynı zamanda yüz binlerce başarılı hikâyeyi barındıran göç; Türk bilim insanları tarafından yeterince araştırılmamış bir kavramdır. Tarihî açıdan çok eski bir geleneğe sahip olan Türk göçlerinin anlaşılabilmesi, Türklerin savaşlarının, iç ve dış politikalarının, siyasi ve ideolojik hedeflerinin, sosyo-ekonomik ve etno-kültürel yapılarının, coğrafi faktörlerin ve tarihî sürecin bilinmesiyle mümkündür. Şayet bu veriler ana hatlarıyla analitik bir biçimde izah edilirse, Türk Tarihi'ne etki eden en önemli faktörlerden biri ortaya konulmuş olacaktır.

Çalışmanın mekansal alanı; Türk Dünyası Coğrafyası olmakla birlikte, zamansal kapsamı Asya Hunları ile başlayarak XXI. yüzyıla kadar olan süreci içermektedir. Bu bölümde; kavimler göçü başta olmak üzere, Oğuz Boylarının nüfus devinimleri, Selçuklular, Osmanlılar ve dünya savaşlarından sonraki Türklerin genel durumu üzerinde durulmuştur. Özellikle 'konar-göçer', 'Türkmen', 'zorunlu göç' gibi kavramlar zaviyesinden ve göç kuramları çerçevesinden mesele irdelenmiştir.

Türk kültür ve medeniyetine "göç"ün tesirinin anlaşılmasında telif ve tetkik eserlerden, hatıralardan ve süreli yayımlardan yararlanılmıştır. Bu vesileyle tarihleri boyunca göç halinde olan büyük milletin mazisine küçük bir od nispetinde de olsa ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Orta Asya coğrafyası tarihte pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihî bir derinliğe sahip olan bu bölge, zaman içerisinde farklı nedenlerle hem göç almış hem de göç vermiştir. Türklerin anayurdu olarak bilinen ve *Türkistan*³ olarak adlandırılan geniş coğrafyadan yapılan göçler, hem dünyanın hem de Türk Milletinin demografik yapısını etkileyen çok yönlü bir olaydır. Zira göç hareketleri neticesinde bugün "*Türk Dünyası*" tabiri ortaya çıkmıştır. Buna göre; Doğu Türkistan'dan Batı Trakya'ya, Ka-

¹ Bu çalışma bölümü; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi tarafından 17-20 Nisan 2018 tarihleri arasında Bişkek'te düzenlenen Uluslararası Orta Asya Sempozyumu'nda sunulan özet bildirinin genişletilmiş şeklidir.

² Dr. Öğr. Üyesi; Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölümü, isakalayci@mku.edu.tr

³ Togan (1981: 2)'a göre Türkistan: Güneyden Gürگان Irmağı, Horasan Dağları, Küpet Dağ, Karadağ, Mezduran, Topçak ve Akdağ, Hindikuş sırtları, Mustag-Küenlün Sıradağları; doğudan Doğu Türkistan'ın doğu sınırları, Sucav civarından Moğal Altay'ında Burucan Geçidi; kuzeyden Cungarya ve Kazakistan'ın kuzey sınırlarındaki İrtiş Havzası ve Aral-İrtiş su ayrımı sınır hattının şimal yamaçları; batıdan Güney Ural Dağı, Yayık Irmağı, İdil'in denize döküldüğü Bökey Orda ve Hazar Gölü ile sınırlanmıştır. Mesahası 5.340.066 km²'dir.

Kaynakça

- Alibeyoğlu, A. (2015). *Sorularla Eski Türk Tarihi*, (Ed.: Aykut Can), 2. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul.
- Atakul, A. E. (1967). "Göç ve Türk", *Anayurda Göç*, S. 1, Göçmenlere Yardım Derneği Yay., İstanbul, ss. 7-9.
- Baykara, T. (2003). *Türk Kültürü*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul.
- Cengiz, E. (2008). *Şeddadiler Döneminde Anı (1064-1200)*, (Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kars.
- Castles, S.-Miller, M. J., *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çevl.: Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2008.
- Chambers, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çevl.: İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- Çapan, F. ve Güvenç, B. (2017). "Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6/18, ss. 629-640.
- Davies, N. (2011). *Avrupa Tarihi*, (Baskı Ed.: M. H. Naci Aklan), (Çevl.: Mehmet Ali Kılıçbay vd.), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Ferro, M. (2002). *Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi*, (Çevl.: MunaCedden), İmge Kitabevi, Ankara.
- Frye, Richard N. (2009). *Antikçağ'dan Türklerin Yayılmasına Orta Asya Mirası*. (Edl.: Bernard Lewis ve Heath W. Lowry), 2. Baskı, Arkadaş Yay., Ankara.
- Göka, E. (2010). *Türkün Göçebe Ruhu*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Gökçan, G., Açıkyıldız, Ç. ve Ataman, S. (2010). "Göç ve Mültecilik", <http://multeci.net/?p=16>, E.T.: 20.04.2015.
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik Açından Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*, (Kırıkkale Üniv. SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale.
- Hassan, Ü. (2015). *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*, 5. Baskı, Doğu-Batı Yay., Ankara.
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çevl.: Halil Berktaş), C. I, Eren Kitabevi, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (1988). *Türk Milli Kültürü*, 5. Baskı, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Kaflı, K. (1966). *Türkiye'ye Göçler*, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul.
- Kasaba, R. (2009). *Bir Konargöçer İmparatorluk: Osmanlı'da Göçebeler, Göçmenler ve Sığınmacılar*, (Çevl.: Ayla Ortaç), Kitap Yay., İstanbul.
- Khazanov, A. M. (2015). *Göçebe ve Dış Dünya*, (Çevl.: Ömer Suveren), Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Kocacık, F. (1980). "Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890)", *Osmanlı Araştırmaları*, S. 1, İstanbul, ss. 137-190.
- Köymen, M. A. (2011). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, 4. Baskı (Tıpkıbasım), C. I, TTK Yay., Ankara.
- Lattimore, O. (1967). *Inner Asian Frontiers of China*. Beacon Press, Boston.
- Lindner, R. P. (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, (Çevl.: Müfit Günay), İmge Kitabevi, Ankara.
- Peker, Y. B. (2002). "Kaçak Göçmenler, Yasadışı İnsanlar: Yeni Köleci Dünya Düzeninde Türkiye", *Birikim*, S. 154, ss. 48-55.
- Reşidü'd-din Fazlullah. (2011). *Cami'üt-Tevarih*, (Çevl.: Erkan Göksu ve H. Hüseyin Güneş), 2. Baskı, Selenge Yay., İstanbul.
- Roux, J. P. (2010). *Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, (Çevl.: Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan), 6. Baskı, Kabalıcı Yay., İstanbul.
- Sepetçioğlu, M. N. (1976). *Türk Destanları*, Toker Yayınevi, İstanbul.
- Sert, D. Ş. (2016). "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç*, (Derl.: S. Gülfer İhlamur ve Öner N. Aslı Şirin Öner), 3. Baskı, İletişim Yay., İstanbul, ss. 29-47.
- Sevim, A. ve Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi*, TTK Yay., Ankara.
- Ögel, B. (1991). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, TTK Yay., Ankara.
- Özey, R. (2011). *Türk Dünyası Coğrafyası: Ülkeler, İnsanlar ve Sorunlar*, 2. Baskı, Aktif Yayınları, İstanbul.
- Südaş, İ. (2005). *Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği*, (Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Sümer, F. (1993). *Eski Türklerde Şehircilik*, TTK Yay., Ankara.
- TGMDF. (1962). *Göç'ten Konular I*, TGMDF Yay., İstanbul.

Sosyal Bilimler Tarih ve Sanat

- Togan, A. Z. V. (1981). *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, 2. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Turan, O. (2000). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, 13. Baskı, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 11. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul.
- Usanmaz, G., (2009). *Göç, Mülteciler ve STK'lar*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yay., Ankara 2004.